

31.12.53

Karl Barth: Die kirchliche Dogmatik. Band IV: Die Lehre von der Versöhnung. 1. Teil. Evangelischer Verlag, Zollikon.

Nachdem sich Karl Barth im letzten Band seiner Dogmatik (III/4) bei der Erörterung ethischer Fragen vorübergehend mit der menschlichen Sphäre beschäftigt hat, kehrt er mit dem 900 Seiten starken 1. Teil des IV. Bandes wieder in höhere und höchste Sphären zurück, um die «Lehre von der Versöhnung» in Angriff zu nehmen. Auf Grund des Dogmas von Chalcidon (451) von Christus als dem wahren Gott und wahren Menschen wird die Satisfaktionstheorie, welche besonders bei Anselm ihre charakteristische Ausprägung erfahren hat, aufgenommen und in vielen Teilen neu ausgestaltet. Man wird sagen dürfen, Barth wende sich damit erst jetzt dem eigentlichen Kern seiner Dogmatik zu, denn hier gilt es, den Hauptknoten des «christologischen Fadens», den er «durch alles hindurch um jeden Preis festzuhalten» sucht, zu lösen und das göttliche Heilswerk in Christus als für uns geschehen darzustellen.

Von diesem christologischen Hauptproblem aus geht es dann auch «um die Geschichte, in der der Mensch Beides ist: verworfen und erwählt, unter Gottes Zorn und in Gnaden von ihm angenommen, getötet und lebendig...» Es geht also zunächst um das Verhältnis zwischen dem Vater und dem Sohn («Cur deus homo?») und sodann um die Rechtfertigung des sündigen Menschen. Dabei kommen Probleme um Begriffe wie Bund, Mittler, Gericht, Sünde, Kirche, Glaube u. a. zur Sprache, aber immer nur in vorläufiger Weise, im Sinne eines «ersten Querschnitts».

Das behandelte Thema kommt naturgemäß Barths Neigung zur Paradoxie entgegen, und es ist in seinen Formulierungen manches nicht mehr wirklich «verstehbar». Um nur ein kleines Beispiel herauszugreifen: wie ist das im Denken zu erfassen, wenn es ausdrücklich heißt, es sei «ganz konkret (!) und wörtlich zu verstehen», daß wir mit Christus *gestorben* seien? Es fällt überhaupt auf, wie häufig in diesem Bande Begriffe wie konkret, wirklich, real, tatsächliches Geschehen und ähnliches auftauchen, aber in entschieden zu wenig klarer, überzeugender Anwendung.

Wer dem Gelehrten mangels entsprechenden persönlichen Erkennens und Erlebens in diese höchsten Sphären nicht zu folgen vermag und darum seiner Lehre auch nicht zustimmen kann, der wird den vorliegenden Band doch mit großem Gewinn lesen, vor allem die meisterlichen kleingedruckten Querschnitte durch biblisch-exegetische oder dogmengeschichtliche Probleme. Hier wird aus einem immensen Wissen heraus eine Fülle von Material dargeboten und kritisch beleuchtet. Da werden in souveräner Weise alte, bisher wenig beachtete Lehren zu neuem Leben

erweckt, während andererseits traditionell gewordene Meinungen und Interpretationen schonungslos abgebaut werden, und es fallen nicht wenige Hiebe, vor allem gegen den «aktuellen» Bultmann, aber auch gegen ältere Theologen wie Schleiermacher, Biedermann, Troeltsch, welch letzterem beispielweise vorgeworfen wird, daß «seine Glaubenslehre sich in ein uferloses und unverbindliches Gerede aufzulösen im Begriff gewesen sei; «weil wir da nicht mehr mittun konnten, sind wir... aus diesem Schiff ausgestiegen.»

Einen nicht besonders guten Dienst dürfte Hans Urs von Balthasar dem reformierten Kollegen geleistet

haben, als er dessen Sprache als «einfaches und klassisches Deutsch» pries. Ein so hohes Lob läßt den Leser doppelt kritisch auf die Sprache achten, und da wird er denn stärker als zuvor empfinden, daß die Barthsche Syntax nichts weniger als einfach ist, und er wird öfters auf Wendungen und Wörter stoßen, die in ihrer Maniertheit und Unrichtigkeit alles andere als klassisch sind, wie zum Beispiel: «auch und gerade und vor allem...», «daß und inwiefern...», «weil und indem...», «aber nun eben:...»; «pfeglich», «freihändige Apotheose», «Mildigkeit», «das Naheliegenderste», «das stattgefundene Ereignis». bts.

145

HUR SKALL DEN kristne ställa sig till politiken? Är kanske ämnet uttömt med en hänvisning till Paulus ord i Rom. 13: "Var och en vare underdånig den överheten han har över sig. All överhet som finns är förordnad av Gud. Därför, den som sätter sig upp mot överheten han står emot vad Gud förordnat" — eller finns något ytterligare att tillägga? Finns inga konsekvenser att dra av Uppenbarelsebokens teckning av staten som vilddjuret?

Man kan utan överdrift säga att temat "kyrka och stat" varit aktuellt under senare år. Det blev så redan 1933. Den tyska kyrkokampen blossade upp; den s. k. bekännelsekyrkan gjorde front mot nazismens nyheter. Namnet Karl Barth blev ännu mera känt än det tidigare var: den redan världsberömda teologen, den främste i den s. k. "dialektiska skolan", vägrade Hitler trohetsed, avstattes från sin professur och lämnade Tyskland. Otto Dibelius, nuvarande ordföranden i Tysklands evangeliska kyrkas högsta råd, häktades 1937 sedan han offentliggen protesterat mot att "kyrkoministern" Kerri förklarar Hitler vara "förkunnare av en ny uppenbarelse". Martin Niemöller, Berlin-Dahlems riktbar predikant, som vägrade att kompromissa, sattes i koncentrationsläger.

MEN FRÅGAN är inte mindre aktuell i dag. Dels därför att bekännelsekyrkans män — inte minst de ovan nämnda — nu gått till storms mot den planerade tyska återupprustningen. Dels genom lutherdomens självvransakan. Biskop Berggrav höll ju i Hannover i somras ett uppseendeväckande föredrag i vilket han medgav att lutheranerna ofta varit alltför överhetsbundna. Han gav delvis nya signaler för den lutherske kristnes ställningstaganden i politiken.

Inte minst från Karl Barth kommer till kyrkorna av alla konfessioner utmaningen: Upp till politisk gudstjänst! I ett brev till professor Hromadka — densamme, som vållade uppståndelse i Lund vid Faith and Order-konferensen i somras genom förment prokommunistiska uttalanden — uppfordrade Barth 1938 "sönerna till de gamla hussiterna" till motstånd mot de nazistiska inkränkarna. Efter krigsslutet samlade han i "Eine Schweizer Stimme" diverse dokument belysande sina politiska ställningstaganden och adresserade boken till de tyska trosfränderna: Äntligen måste

POLITISK GUDSTJÄNST

TEOLOGISK PROFESSORSTRIO: Heinrich Vogel, Berlin, Karl Barth, Basel, Edmund Schlink, Heidelberg. Vogel och Schlink är toppliggur i det ekumeniska arbetet i dag, båda influerade av Barth.

Den kristnes plikt till aktiv politisk insats är ett spännande tema i modern centraleuropeisk teologi, utvecklat med synnerlig kraft av Karl Barth, "vår tids kyrkofader". Det kommenteras här av

GUNNAR HILLERDAL

de inse att den kristne har att fullgöra "einen politischen Gottesdienst" (uttrycket är så vitt jag vet Barths nyskapelse).

DET KAN VARA SKÅL att lyssna ett slag på Barth, "vår tids kyrkofader", som somliga skämtsamt, andra halvt på allvar kallar honom. Den bibliska motiveringen för sin linje finner han genom att sammanställa de nämnda texterna från Rom. 13 och Upp. 13. Kristus naglades visserligen vid korset med överhetens hjälp — men då besegrade han som en annan bibeltext uttrycker det alla "makter" och "väldigheter". Nu är han deras herre, även om staterna eller "folkänglarna", som somliga exegeter talar om, intill Kristi återkomst förmar att rycka i tyglarna. Genom Kristi seger över världsmakterna är den kristnes frihet prin-

cipiellt given. Främst yttrar sig friheten som lydnad mot Kristus, staternas nye överherre. Men där statsmakten söker slita banden är den kristne fri till vittnesbörd om vad som är rätt och om vem som är deras härskare. Eller konkret talat: till aktiv insats mot överheten.

Ett ord från Apostlagärningarna kunde dragas fram: "Man måste lyda Gud mer än människor". Det citerade Luther gärna. Men Barths utläggning har en udd också mot reformatorn. Ty den "lutherska regementsläran" innebar som regel endast rätt till lydnadsvägran inför "öräträdig överhet". Endast den som fick en särskild kallelse, var en Guds "Wundermann", fick aktivt vända sig mot bestående regim. (Enno parentes kan nämnas att denna Luthers tanke på "viri heroli" spelade en stor, ofta förbisedd roll både i hans historiesyn och

hos en del tyska lutheraner 1933. Kanske, frågade man sig, var Hitler en rätt sådan?). Barth hävdar den enskildes rätt och plikt till varje form av vad man kunde kalla "politiskt vittnesbörd". (Han talar gärna om den kristnes "Zeugendienst").

STRAX FÖRE jul publicerade Barth en liten skrift om den kristne och politiken, som närmare utför denna senare tankegång. Den har fått titeln "Politische Entscheidung in der Einheit des Glaubens" (i den berömda serien "Theologische Existenz heute", i vilken flera av bekännelsekyrkans män allsedan 1933 tagit till orda). Den yttre anledning till det nya inlägget i diskussionen är striden om den tyska återupprustningen. Både Barth och Niemöller har kraftigt tagit till orda mot denna — Niemöller i ett öppet brev till Aeneas, vilket väckte sådant uppseende att denne tvingades svara i tysk radio. Barth hävdar här som tidigare att det är nödvändigt att den bekännande kristne "rannsakar andarna" i tiden och väljer ståndpunkt. Han skall därvid givetvis som alla andra använda sitt förnuft och inte förlita sig på särskilda uppenbarelser. (Ett visst profetiskt drag kan inte frångås: Barth; den som här skriver hörde honom i Basel dagen för Bonnfördragets preliminära undertecknande göra jämförelser mellan skeendet då och i München 1938). Men han skall göra det i ansvar för levande Gud som han tror på. Finner han saken kräva det skall han säga öppet ifrån utan att vänta på uttalande av något högsta kyrkligt ämbete, någon synod e. d. Då finge han nog vänta till dess striden redan vore över, tillägger Barth ironiskt. Vem vill t. ex. förneka att bekännelsekyrkans kamp 1934 var riktig? Men hade vi då bidat hade aldrig något uttalande gjorts och ingen motståndsrörelse bildats.

DET SKULLE FÖRA för långt att i detalj redogöra för Barths tankegång. Men det kan utan vidare sägas att kyrkan inte kan förbigå vad han har att säga, allra minst den lutherska som är i färd med att på denna punkt ompröva arvet från reformatorn. Predikan om den kristnes frihet och plikt till aktiv politisk insats måste komma till sin rätt. Inte främst därför att vi lever i en värld som är eller på somliga ställen älskar att kalla sig demokratisk — kyrkan kan ju inte låta sig diktera några lärar av någon regim — men därför att evangeliet självt förutsätter ansvarsmedveten insats!